

Scientific Journal

VIRTUS

#38, November, 2019
published since 2014

2019

УДК 37.012:102:929(045)

Д

Розман І.І.,

*к.пед.н., доцент, Мукачівський державний університет, rozmanii@ukr.net**Україна, м. Мукачево*

ТРУДНОЩІ РОЗРОБКИ КЛАСИФІКАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

У статті розглядаються основні функції джерелознавства та принципи і підходи класифікації джерельного комплексу педагогічної біографістики. Зауважено, що необхідно провести повноцінний підготовчий етап вивчення біографії для того, щоб дослідити у комплексі особистість педагога, використовуючи саме діахронний метод дослідження.

Ключові слова: педагогічна біографістика, дослідження, джерелознавчий аспект.

Постановка проблеми. Продемонструвати шляхи визначення розробки класифікації джерел педагогічної біографістики.

Мета роботи – довести необхідність дослідження та значення можливостей джерел біографістики для педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. Джерела педагогічної біографістики ми розглядаємо з двох позицій: як метод їхнього поділу за певними спільними ознаками та як дослідницьку технологію, що охоплює основні функції джерелознавства.

Розробка такої класифікації потребує вирішення взаємопов'язаних завдань: необхідно виявити сутнісно-специфічні ознаки джерел як критеріїв їхньої спорідненості; визначити зведення їх виходячи у певні групи та підібрати відповідні методи і прийомів для їхнього опрацювання.

Аналіз дисертаційних досліджень, присвячених педагогічним персоналіям та спеціальні історико-педагогічні джерелознавчі студії (Адаменко; Голубничка; Петренко; Смолінчук та ін.) показують, що автори надають перевагу таким принципам і підходам класифікації джерельного комплексу як за типами і видами; за походженням; за часом і місцем появи; за місцем зберігання; за ідейною спрямованістю та ін. Але дедалі більш популярними стають комбіновані схеми класифікацій, які поєднують певні ознаки, виходячи з мети, спрямованості, призначення відкладеної в джерелах інформації тощо.

Труднощі розробки загальної моделі (схеми) класифікації джерел педагогічної біографістики зумовлені необхідністю охопити сукупність різновидових матеріалів із різними сутнісно-змістовими властивостями. При розв'язанні цього завдання спираємося на досвід біографічного джерелознавства (А. Атаманенко, С. Ляшко, І. Петровської, В. Чишко та ін.), хоча теорія і методика цієї субдисципліни, за визнанням фахівців, опрацьована недостатньо [4].

Науковці наголошують, що для того, щоб був проведений повноцінний підготовчий етап вивчення біографії, необхідно враховувати всі доступні джерела (визначають їх 11 видів) про неї, її оточення, ідейну спадщину, історичний контекст тощо [5, с.54-55, 90-91].

Необхідно зазначити, що класифікація джерел персоналії досліджень проводить їх поділ на дві групи: джерела, створені досліджуваною особою, її оточенням (урядовими, науковими установами тощо), що стосуються особистого життя і наукової діяльності та джерела, ство-

рені іншими особами (рецензії, праці про вченого і час його життєдіяльності тощо) [1, с.18-19]. Цей підхід є історично обумовленим, тож не може охопити загальний масив джерел, який використовується у дослідженні персоналії за різних періодів.

Насамперед, загальна класифікація джерел педагогічної біографістики має мати «універсальний» характер, щоб стати «відправною матрицею» для диференціації джерельного корпусу конкретних досліджень про окремі педагогічні персоналії або їхні групи. При цьому, у кожному випадку підходи і критерії поділу і систематизації джерел залежать від предмету і завдань наукового дослідження.

Пропонуємо дворівневу модель класифікації джерел педагогічної біографістики, в основу якої покладено дві групи критеріїв. На першому загальному рівні згідно критерієм способу фіксації і відображення інформації про історико-педагогічні процеси пропонуємо звернути увагу на речові, зображальні, фонічні (звукові), писемні. На другому рівні, виходячи з того, що основну роль у дослідженні персоналії відіграють писемні джерела, документальні то зауважуємо особливий акцент на оповідних, масових, конкретно-соціологічних дослідженнях. Такий підхід відповідає поширеному у прикладному джерелознавстві [4, с.110-114; 3; 7] і біографістиці [4, с.36-42; 6, с.95-108] поділу джерел за родово-видовим принципом.

Схарактеризуємо означені групи джерел, зважаючи на їхні особливості, значення та можливості застосування в біографічному дослідженні.

Три перших групи (речові, зображальні, фонічні) використовують у незначному обсязі через об'єктивну обмеженість їхнього інформативного потенціалу та незнання необхідних для цього методик. Речові – це тип джерел, в яких інформація фіксується у предметній формі. За функціональним призначенням у розрізі педагогічної біографістики поділяємо їх на такі основні класи: знаряддя праці і побуту; архітектурні споруди; ордени і медалі; пам'ятки історії і культури (некрополі, монументи, меморіальні дошки тощо).

Аналіз студій про педагогічні персоналії показує, що архітектурні споруди (будинки, де жив, працював, перебував діяч тощо), зрідка використовуються як джерела. Частіше вивчаються знаки пошани, ордени, медалі тощо, які засвідчують прижиттєве визнання заслуг особи. Також недооцінюються інформативно-пізнавальні можливості поховальних пам'яток, зокрема могил, місць

поховання діячів, членів їхніх родин. Хоча науковий досвід (приміром, праця про Г. Врещону та ін.) засвідчує, що вони дозволяють з'ясувати трагічні обставини життя (хвороба, смерть близьких і т. ін.), які істотно впливали на творчу і громадську діяльність.

Необхідність активного використання таких джерел засвідчують науково-методологічні розробки з біографічної некрополістики, які розкривають її інформативний потенціал (одержання, уточнення відомостей про дати життя, віросповідання, родинні стосунки, суспільне становище тощо). Вони актуалізують підготовку відповідних довідниково-меморіальних видань про педагогічні персоналії. Важливим доповненням до них є свідчення про вшанування пам'яті про них у вигляді пам'ятних знаків, які переважно фіксуються у наукових студіях.

Сучасну педагогічну біографістику важко уявити без зображальних або іконографічних джерел (кіно-, фото-, відеодокументи, портрети, картини, рисунки), які у наукових працях за-звичай використовуються як супровід до текстової частини. Вони дають образне уявлення про певні події, явища, процеси, поглиблюють розуміння їхньої значущості й дозволяють стати їхніми співучасниками. Сучасні технічні засоби розширюють можливості для репрезентації таких артефактів та актуалізують створення відповідного кінофотовідео ресурсу про діячів освіти і педагогів.

Останнє стосується і фонічних (звукових, вербальних) джерел. У «чистому» вигляді вони не можуть поєднуватися із текстовим матеріалом, тож актуалізуємо цю проблему в контексті розвитку усної історії. Як приклад, відзначаємо цікавий досвід апробації цього джерела у вигляді свідчень про Б. Ступарика, які були зібрані серед членів його родини, учнів, колег, соратників. Існують спеціальні науково-методичні розробки щодо збору й аналізу таких джерел, однак можливості їхнього використання обумовлені часом життя носіїв інформації, що зберігають унікальні свідчення, які не можна почерпнути з інших джерел.

Предметного аналізу потребує група писемних джерел, які складають головну інформативну базу досліджень з педагогічної біографістики. Слід доповнити їхній поділ за родово-видовим принципом (документальні, оповідні, масові, конкретно-соціологічні, особового походження) класифікаційними схемами, що враховують місце збереження, характер публікації і оприлюднення, час і місце появи. Вибір критеріїв класифікації обумовлюють мета, предмет, інші параметри кожного дослідження [6].

Окремі групи, види, жанри писемних джерел мають своє інформативне навантаження та відіграють різну роль у вивченні персоналії. Їхній аналіз потребує використання наукового інструментарію різних галузей знань. З таких міркувань в одному контексті аналізуємо чотири основні групи писемних джерел: а) документальні, створені за життя педагогічної персоналії і є найбільш репрезентативними за вірогідністю інформації (законодавчі і діловодні документи органів державної влади, громадських організацій, окремих діячів тощо); б) оповідні, що у довільній формі фіксують інформацію про суспільне життя і певну особу (повчання, похвала, подорожні записки тощо), тож відображають суб'єктивні рефлексії авторів; в) масові – характеризуються типовістю і

повторюваністю інформації, тож дозволяють виявляти і відстежувати тенденції формування і розвитку як суспільних процесів і явищ, так і життя певних персоналії (періодична преса, довідкові видання тощо); г) матеріали соціологічних досліджень – зібрані внаслідок анкетувань, інтерв'ю, спостережень дані, що оброблені і представлені у звітах і довідникових публікаціях [3].

Означені групи документів несуть різне інформативне навантаження у вивченні життєдіяльності педагогічної персоналії. Вони є основою для з'ясування передумов і чинників (суспільно-політичних, правових, соціально-економічних, культурно-освітніх тощо) її формування і розвитку, але мають свою специфіку для осмислення життєпису та професійної, творчої, громадської діяльності. Розглянемо цю проблему більш предметно.

Висновок. Отже, розробка класифікації джерел педагогічної біографістики сприяє дослідити персоналію через призму сьогодення, застосовуючи багатогранний підхід щодо її вивчення.

Література

1. Атаманенко А. Деякі проблеми досліджень з історії джерелознавства та археографії // *Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Міжвузівський збірник наукових праць*. Видавництво Дніпропетровського університету, 2000 р. С.13-21.
2. Қалақұра Я.С. Класифікація історичних джерел. Поняття історичного джерела. *Історичне джерелознавство: підруч.* Київ: «Либідь», 2002. С.110-114.
3. Корольов В.І. Писемні джерела. *Історичне джерелознавство: підручник*. Київ: «Либідь», 2002. С.345-456.
4. Яляк С.М. Наукова біографія у контексті теорії та методик біографічних досліджень: наскільки варто керуватися змістом поняття «наукова біографія» та тотожними із ним у практиці біографістики. *Українська біографістика*. 2013. Вип. 10. С.36-42.
5. Петровський М. Януш Корчак в Києві. *Семья и школа*. 1990. № 7. С.54-55, 90-91.
6. Чижко В.С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. Київ: БМІІ, 1996. С.95-108.
7. Ясь О.В. Біографістика. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наук. думка, 2005. Т.1. С.293-294.

References

1. Atamanenko A. *Deiaiki problemy doslidzhen z istorii dzhereloznavstva ta arkhieohrafii // Istoriohrafichni ta dzhereloznavchi problemy istorii Ukrainy. Mizhvezivskiy zbirnyk naukovykh prats. Vydavnytstvo Dnipropetrovskoho universytetu*, 2000 r. S.13-21.
2. Kalakura Ya.S. *Klasyfikatsiia istorichnykh dzherel. Poniattia istorichnoho dzherela. Istorychne dzhereloznavstvo: pidruch.* Kyiv: «Lybid», 2002. S. 110-114.
3. Korolov V.I. *Pysemni dzherela. Istorychne dzhereloznavstvo: pidruchnyk*. Kyiv: «Lybid», 2002. S. 345-456.
4. Liashko S.M. *Naukova biohrafia u konteksti teorii ta metodyky biohrafichnykh doslidzhen: naskilky varto keruvatysia zmistom poniattia «naukova biohrafia» ta totozhnyy iz nym u praktytsi biohrafistyky. Ukrainka biohrafistyka*. 2013. Vyp. 10. S. 36-42.
5. Petrovskiy M. *Yanush Korchak v Kyeve. Semia y shkola*. 1990. № 7. S. 54-55, 90-91.
6. Chyzko V.S. *Biohrafichna tradytsiia ta naukova biohrafia v istorii i suchasnosti Ukrainy*. Kyiv: BMT, 1996. S. 95-108.
7. Ias O.V. *Biohrafistyka. Entsyklopediia istorii Ukrainy*. Kyiv: Nauk. dumka, 2005. T.1. S. 293-294.

Rozman I.I.,

*Ph.D. (Pedagogy), Department of English Philology and Methods of Teaching Foreign Languages, rozmanii@ukr.net
Ukraine, Mukachevo*

DIFFICULTIES IN DEVELOPING OF PEDAGOGICAL BIOGRAPHY SOURCES CLASSIFICATION

The article deals with the basic functions of source science and principles and approaches of classification of the source complex of pedagogical biography. It is noted that it is necessary to conduct a full preparatory stage of studying the biography in order to investigate in complex the personality of the teacher, using the diachronic method of research.

Key words: *pedagogical biography, research, source aspect.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>